

М. М. Александрова, аспірантка
кафедри макроекономіки та державного управління
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено та проаналізовано механізм функціонування фіскальної політики в системі макроекономічного регулювання. Досліджені проблеми функціонування фіскальної політики.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: фіскальна політика, макроекономічне регулювання, ефективність, податки, видатки.

АННОТАЦИЯ. В статье исследован и проанализирован механизм функционирования фискальной политики в системе макроэкономического регулирования. Исследованы проблемы функционирования фискальной политики.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: фискальная политика, макроэкономическое регулирование, эффективность, налоги, расходы.

ANNOTATION. In the article explored and analyzed the mechanism of functioning of fiscal policy in the system of macroeconomic regulation. Studied problems of fiscal policy.

KEY WORDS: fiscal policy, macroeconomic control, efficiency, taxes, spending.

Вступ. Головним напрямом економічної політики владою визначене стійке економічне зростання, яке повинне бути забезпечене комплексними заходами із стабілізації державного бюджету, реформами податкової системи, прискореним розвитком фінансового сектору, реформами міжбюджетних відносин, забезпечення регіонів необхідними фінансовими ресурсами для здійснення повноважень самоврядування [6]. Фіскальна політика містить досить простий інструментарій свого впливу на господарське життя: податки і видатки. Саме шляхом зміни податків і видатків і забезпечується вплив на макроекономічні процеси.

Основне завдання політиків і економістів у сфері податкового законодавства полягає в тому, щоб так відрегулювати систему оподаткування, щоб вона не стримувала економічного зростання і не спотворювала пропорцій, встановлених між окремими секторами або галузями економіки в результаті дії ринкових сил.

Зазначені завдання обумовлюють надзвичайну *актуальність* наукових досліджень у сфері реформування фіскальної політики в Україні.

Постановка проблеми. Проблеми формування фіскальної політики висвітлювалися у працях таких вітчизняних вчених, як В. Андрущенко, О. Василюк, А. Даніленко, Т. Єфименко, А. Крисоватого, М. Кучерявенко, А. Лучка, І. Луніної, І. Лукинова, В. Мельник, А. Соколовській, Ф. Ярошенко та інших. Дослідження державного регулювання та його фіскальних інструментів були проведені та викладені зарубіжними вченими: А. Смітом, Дж. С. Мілем, Д. Рікардо, М. Туган-Барановським, Дж. М. Кейнсом, Дж. Гіксом, П. Семюельсоном та іншими. Впливи фіскальної політики на макроекономічне середовище в Україні проаналізовано у низці дисертаційних досліджень, зокрема в дисертаціях О. Жовтанецького, А. Стасишина, Т. Моряк, В. Білоцерківець та інших. Разом з тим, теоретико-методологічні, методичні та практичні питання подальшого формування фіскальної політики в Україні, функціонування фіскального механізму, змісту фіскальної політики потребують подальших досліджень з урахуванням сучасних реформувальних державної економічної політики.

Викладення основного матеріалу.

Для впливу на економіку держава використовує різноманітний інструментарій. Економісти виділяють два принципово відмінні види цього інструментарію: 1) правові та адміністративні; 2) економічні.

Правовий інструментарій включає в себе нормативні, законодавчі акти. Економічний інструментарій — державний бюджет з його податками та видатками, гроші, кредит та ін. Нині економісти в своїй більшості виділяють два основні види економічного інструментарію. Це фіскальна та монетарна політика як основні економічні знаряддя макроекономічного регулювання. Фіскальна політика використовує два основні знаряддя: податки, видатки. Монетарна політика використовує: операції на відкритому ринку, зміна облікової ставки, зміна норми резервування.

Фіскальна політика, її ще часто називають бюджетно-фінансовою, або просто бюджетною, порівняно недавно використовується як інструмент макроекономічного регулювання. Можна стверджувати, що лише з часів Кейнса почалося її активне, цілеспрямоване та безперервне застосування у цій якості. Фіскальна політика містить досить простий інструментарій свого впливу на господарське життя: податки і видатки. Саме шляхом зміни податків та видатків і забезпечується вплив на макроекономічні процеси.

Фіскальна політика була обґрунтована Дью Кейнсом, Д. Рікардо, А. Смітом, її роль неоднозначна і в залежності від ситуації можуть використовуватись відповідні важелі фіскальної політики, за рахунок яких фіскальну політику поділяють на стимулюючу та антициклічну. Вибір типу фіскальної політики залежить від економічної ситуації.

Стимулююча фіскальна політика має на меті подолання циклічного спада економіки і являє собою дії уряду по контролю над економічною ситуацією з метою максимально наблизити об'єм ЧВП до його потенційного рівня і підтримати низькі і стабільні темпи інфляції. Даний тип фіскальної політики проводиться у разі рецесійного розриву, коли економіка діє нижче своїх потенційних можливостей. Стимулююча фіскальна політика здійснюється за рахунок зростання державних витрат і зниження податкових ставок, що, як правило, веде до збільшення бюджетного дефіциту. Інакше кажучи, якщо має місце збалансований бюджет, то фіскальна політика рухається в напрямку бюджетного дефіциту. Бюджетний дефіцит (від'ємне сальдо бюджету) — перевищення розміру державних витрат над величиною бюджетних надходжень. Перевитрата коштів уряд може покрити за рахунок позик у населення, страхових компаній, промислових фірм і т. д.

Стримуюча фіскальна політика має на меті обмеження циклічного підйому економіки і спрямована на зменшення сукупного попиту. Даний тип фіскальної політики застосовується для подолання інфляційних розривів. Стримуюча фіскальна політика заснована на скороченні урядових витрат і підвищення податкових ставок, що, як правило, веде до збільшення бюджетного надлишку. Інакше кажучи, якщо має місце збалансований бюджет, то фіскальна політика орієнтується на позитивне сальдо державного бюджету. Надлишок бюджету (позитивне сальдо бюджету) — перевищення податкових надходжень над державними витратами. Утворився надлишок державного бюджету може бути, наприклад, використаний для погашення державного боргу.

Антициклічна фіскальна політика полягає в тому, щоб стимулювати економічний розвиток в напрямку, протилежному тому, куди її штовхають сили циклічного розвитку. Така фіскальна політика стимулює сукупний попит під час рецесії і обмежує його під час пошвавлення. У практиці капіталістичної економіки таке регулювання отримало назву «стоп-вперед» («stop-go») — гальмувати при підйомі і підштовхувати вверх при спаді. Це означає, що уряд має передбачати плановий бюджетний дефіцит,

якщо економіці загрожує рецесія, або бюджетний надлишок під час економічного поживлення.

Розглянемо вплив податків на обсяг національного виробництва. Податки виконують в економіці три функції: фіскальну (основне джерело бюджетних доходів), перерозподільну (коригування нерівномірного первинного розподілу доходів), регулюючу (засіб впливу держави на економіку). З фіскальної точки зору, підвищення податків призведе до поповнення державної скарбниці. З перерозподільної точки зору, має сенс високе оподаткування доходів багатих верств суспільства з метою поповнення доходів малозабезпеченого населення. З точки зору регулювання, держава прагне не стільки збільшувати податкові ставки, скільки використовувати їх для позитивного впливу на хід економічної діяльності. Всі ці функції треба поєднати так, щоб отримати найкращий загальний результат.

Введення податку призводить до зменшення наявного доходу платників податків. Скорочення доходів платника, в свою чергу, викликає зниження обсягів споживання і заощаджень при кожному рівні ЧВП (чистий валовий продукт). Розмір цього скорочення визначається величиною Граничною схильності до споживання (MPC) і граничної схильності до заощадження (MPS). Зміна величини споживчих витрат внаслідок зростання податкових ставок визначається за формулою: $\Delta C = \Delta T \times MPC$. Аналогічно, зміна величини заощаджень внаслідок зростання податкових ставок визначається за формулою: $\Delta S = \Delta T \times MPS$. Вплив зростання податків на рівноважний ЧВП продемонстровано на рис. 1 нижче.

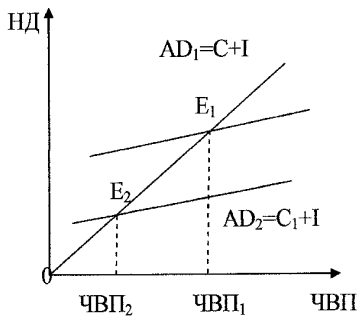

Рис. 1. Податки та рівноважний ЧВП [1]

При постійних інвестиційних та державних витратах введення податку призводить до скорочення сукупного попиту і, отже,

скорочення рівноважного ЧВП. Протилежна картина буде спостерігатися при скороченні податків.

Податки, подібно інвестиціям та державним витратам, мають мультиплікативний ефект. Однак мультиплікатор податків завжди менше мультиплікатора інвестицій і державних витрат, так як, наприклад, при скороченні податків споживання збільшується лише частково (частина наявного доходу йде на збільшення заощаджень), тоді як кожна одиниця приросту державних витрат надає прямий вплив на обсяг ЧВП. Зміна податкових ставок може використовуватися або для стимулювання економічного зростання у фазі спаду (кризи), або, навпаки, для стримування зростання виробництва і запобігання надмірного підвищення цін у фазі підйому.

Для економістів-класиків сукупний попит є стабільним, поки не відбувається значних змін у пропозиції грошей. У разі, коли сукупний попит знизиться, еластичність цін і заробітної плати забезпечить роботу автоматично вбудованого механізму, за допомогою якого підтримується функціонування капіталістичної економіки на рівні її потенційного обсягу виробництва і природної норми безробіття.

У кейнсіанській теорії мінливість сукупного попиту та нееластичність цін означають, що безробіття може збільшуватися і зберігатися в ринковій економіці тривалий час. Щоб уникнути величезних втрат від спадів та криз, необхідним є активне макроекономічне регулювання сукупного попиту з боку держави.

Саме такий висновок з аналізу макроекономічних процесів уперше сформулював Д. Кейнс. Запропонована ним модель розвитку процесів виробничої діяльності була першим серйозним аргументом для проведення державної політики, спрямованої на ліквідацію негативних наслідків, що виникають з причин недостатнього попиту.

Характеризуючи кейнсіанську модель макроекономічної рівноваги, обов'язково слід звернути увагу на теорію мультиплікатора. Важливим моментом цієї моделі є те, що зміна рівня рівноваги національного доходу більша за зміни того вихідного рівня автономних витрат, що його спричинили. Це поняття у макроекономічній теорії відоме як мультиплікаційний ефект.

Розглянемо як видатки впливають на рівень ВВП. Підхід «видатки — обсяг виробництва» ґрунтується на зіставленні сукупних видатків та реального ВВП країни. За відсутності експортно-імпорتنних операцій та державного сектора рівноважний ВВП

(Y_e) дорівнює $C + I$, де C — видатки на споживання; Y — обсяг національного виробництва; Y_e — рівноважний ВВП; I — інвестиції; a — автономні споживчі видатки; b — гранична схильність до споживання.

На основі підходу «видатки — обсяг виробництва» економічну рівновагу можна визначити й за допомогою графічної моделі (рис. 2). Відкладемо по горизонтальній осі реальний ВВП, а по вертикальній — споживання та інвестиції. Відповідно до наших табличних даних проведемо лінію сукупних видатків ($C + I$). Ця лінія зображується графічно як функція споживання $C = a + b(Y - T)$, яка перемішена угору на величину. Лінія сукупних видатків є висхідною, бо вищий рівень доходу зумовлює вищий рівень споживання, а тому й вищий рівень запланованих видатків. Нахил цієї лінії дорівнює граничній схильності до споживання (MPC), котра, як відомо, показує, наскільки зростуть заплановані видатки, якщо дохід збільшуватиметься на одну грошову одиницю. Національна економіка перебуватиме у стані рівноваги, коли фактичні видатки дорівнюють запланованим. ВВП дорівнює не лише сумі доходів, а й фактичним видаткам на товари і послуги. Тому умову економічної рівноваги можна записати у такому вигляді:

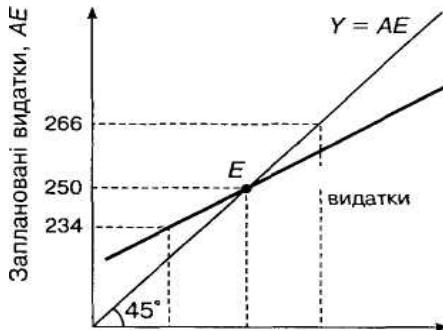

Рис. 2. Графічна модель економічної рівноваги [1]

Фактичні видатки = Заплановані видатки ($Y = AE$)

Лінія під кутом 45° на рис. 2 відображає точки, в яких виконується умова економічної рівноваги. Рівновага досягається в точці E , де лінія запланованих видатків перетинає лінію 45° . Цей графік називають «кейнсіанським хрестом».

Зробимо два висновки. Перший: в умовах не регресивної податкової системи податки мають здатність збільшуватися або

зменшуватися відповідно до потреб стабілізації економіки: у разі інфляційного розширення економіки вони забезпечують збільшення вилучень із потоку «доходи—витрати», а у випадку її скорочення — зменшення вилучень. Завдяки цьому вони створюють в економіці певний ефект стабільності. Другий: збільшення або зменшення податкових надходжень здійснюється автоматично завдяки тому, що в потік «доходи—витрати» вмонтована відповідна податкова система, яка забезпечує необхідний автоматизм.

Загальну схему створення та первинного розподілу валового внутрішнього та валового регіонального продукту можна відобразити наступною схемою (рис. 3), яка побудована на прикладі даних відносно ВВП України в 2009 році:

Елементи розподілу ВВП на стадії утворення	Сума, млрд грн
податки	115, 326 (12,6 %)
оплата праці найманих працівників	451, 343 (49,4 %)
валовий прибуток, змішаний дохід	346, 676 (38 %)

Рис. 3. Схема створення та первинного розподілу ВВП України (на стадії утворення доходів на прикладі даних 2009 року) [7]

Валовий регіональний продукт у ринкових цінах визначається як сума валової доданої вартості усіх видів економічної діяльності, включаючи чисті податки на продукти.

В результаті його розподілу формуються фіскальні надходження з регіону до бюджетів усіх рівнів, доходи населення та власні кошти суб'єктів господарювання і зростання цього основного показника регіонального економічного розвитку може бути забезпечене покращення інших регіональних соціально-еконо-

мічних показників: інвестицій в основний капітал, фінансового результату господарської діяльності суб'єктів господарювання, доходів населення тощо.

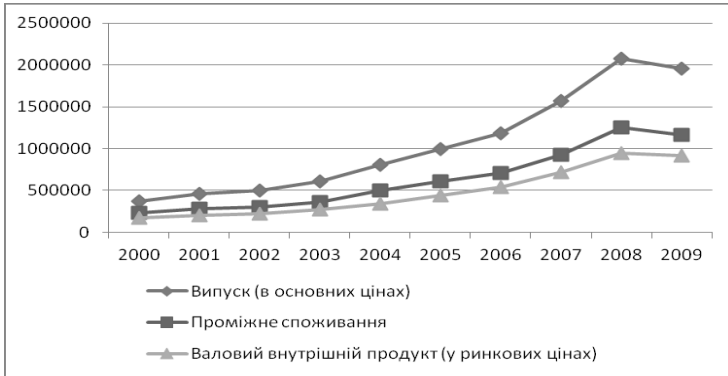

Рис. 4. Графік первинного розподілу ВВП України (на стадії утворення доходів на прикладі даних 2009 року) [7]

Проведення фіскальної політики в Україні в перехідний період до ринку ускладнюється необхідністю одночасного збільшення обсягів виробництва і зниження темпів інфляції.

Аналіз формування фіскальної політики в Україні, насамперед почнемо із з'ясування того, якою вона була протягом років незалежності. Почнемо з податкових надходжень. Наприклад,

- частка ПДВ в 1992 р. становила 39,6 %, в 1995 р. зменшилася до 21,9 %, а в 2010 р. склала 42 %;
- частка акцизного збору в 1992 р. — 4,9 %, в 1995 р. — 2,0 %, у 2010 р. — 11,6 %;
- частка прибуткового податку з громадян в структурі зведеного бюджету в 1992 р. становила 12,2 %, а в 1993 р. різко зменшилася до 5,8 % і трохи зросла в 1995 р. до рівня 7,7 %, у 2010 р. склала 15,7 %.

Ще не стабільніша видаткова частина зведеного бюджету України. Аналіз показує, що в 1991—1994 рр. фіскальна політика в Україні, в основному, була стимулюючою, про що свідчать великі дефіцити державного бюджету. Зокрема, у 1992 р. дефіцит перевищував 10% ВВП, опустившись до 8,9 % в 1994 р.

Таким чином, замість досягнення макроекономічної рівноваги фіскальна політика в Україні 1992—1994 рр., 2005—2009 рр. призвела до поглиблення кризових явищ в економіці, що засвідчує його необґрунтованість і необхідність зміни концептуальних основ.

Більшість економістів вважає, що фіскальні важелі, при їх розумному використанні, можуть надати потрібний вплив на спад і інфляцію. Усі згодні з тим, що стимулююча фіскальна політика сприяє зростанню виробництва і допомагає істотно знизити нестабільність. Під час спадів бюджетний дефіцит дійсно підштовхує сукупний попит, а через нього виробництво і зайнятість, що говорить про високу реальної застосовності даного виду стабілізаційної політики.

Разом з тим, при здійсненні фіскальної політики виникають деякі проблеми:

- побічні наслідки активних бюджетних дефіцитів досить серйозні. Збільшення державних витрат або зменшення податків призводять до зростання дефіциту державного бюджету, а останній — до зростання інфляції;

- державні інвестиції витісняють приватні інвестиції, тобто йдеться про ефект витіснення. Ефект витіснення — скорочення рівня інвестицій, викликане збільшенням державних витрат. Сутність ефекту витіснення полягає в тому, що стимулююча фіскальна політика веде до зростання попиту на гроші, отже, до зростання процентної ставки і скорочення приватних інвестиційних витрат;

- проблема часу. Дискреційна фіскальна політика вимагає змін у законах про податки і в законах про урядових програмах витрат. Фіскальна політика часто запізнюється через адміністративних і законодавчих процедур, в результаті вона може впливати

- тільки на великі дестабілізуючі зміни. Невеликі коливання знаходяться за межами можливостей фіскальної політики;

- політичні проблеми. З одного боку, скорочення податків, як і збільшення державних витрат, — дуже популярний захід суто політичного плану. З іншого боку, збільшення податків або урізання соціальних програм пов'язано з небажаними соціальними наслідками, і уряд часто не наважується застосовувати ці заходи.

Ефективність фіскальної політики багато в чому залежить від швидкості реакції уряду на зміни в економіці. У зв'язку з цим існує кілька перешкод, які знижують ступінь ефективності застосовуваної фіскальної політики [2].

По-перше, це так званий «розрив сприйняття», під яким мається на увазі проміжок часу між початком спаду чи інфляції і тим моментом, коли відбувається усвідомлення цих тенденцій. Дуже важко передбачити майбутній характер економічної активності. Хоча й існують деякі показники, що дозволяють прогнозу-

вати економічні зміни, все ж досить важко точно «розглянути» їх. Часом проходить кілька місяців, перш ніж інфляція чи спад, що набрали чинності в цей період, проявляться у відповідній статистиці і будуть усвідомлені.

По-друге, існує так званий «адміністративний розрив». Колеса демократичного управління крутяться досить повільно. Зазвичай значний проміжок часу відділяє момент, коли приходить розуміння необхідності фіскальних заходів, від того моменту, коли ці заходи насправді приймаються. В уряді іноді йде так багато часу на коригування фіскальної політики, що економічна ситуація встигає повністю змінитися і пропоновані заходи стають зовсім недоречними.

По-третє, існує розрив між тим моментом, коли уряд приймає рішення про фіскальні заходи, і часом, коли ці заходи почнуть впливати на виробництво, зайнятість і рівень цін. Якщо ставки податків можна змінити досить швидко, то фактичне здійснення державних витрат на громадські роботи вимагає тривалого планування і ще більш тривалого будівництва відповідних об'єктів. Тому такі витрати приносять вельми сумнівну користь як засіб подолання коротких спадів у 6—18 місяців.

Фіскальна політика формується на політичній арені, і це багато в чому ускладнює їх застосування для стабілізації економіки.

Як відомо, економічна стабільність — це не єдина мета державної політики в області витрат і оподаткування. Уряд займається і такими питаннями як забезпечення населення суспільними товарами та послугами і перерозподілом доходів. Іноді потрібно нехтувати економічною стабільністю заради досягнення більш вагомих цілей, таких як, наприклад, перемога у війні.

У політичних інтересах бюджетний дефіцит часом підноситься як щось дуже привабливе, а бюджетний надлишок, навпаки, сприймається досить болісно. Це означає, що в суспільстві в якийсь момент може виникнути політична схильність до дефіциту, тобто у фіскальній політиці може взяти гору пристрасть до стимулюючих фіскальним заходам. Зниження податків дуже популярно в політичному плані, так само, як і нарощування державних витрат, особливо якщо виборчі округи конкретних політиків одержують від цього вииграш. Підвищення ж податків звичайно викликає невдоволення виборців, та й згортання державних витрат досить ризикований захід для політиків.

На сьогоднішній день фіскальна політика в Україні переходить у якісно новий вимір розвитку, що певним чином викли-

кає труднощі у її реалізації. У першу чергу такі труднощі пов'язані з необхідністю гармонізації вітчизняного податкового законодавства із законодавством ЄС, виконання вимог МВФ, відновлення підприємницької та інвестиційної активності, недопущення погіршення рівня життя населення тощо, тобто назріла необхідність гармонізації фіскальних інтересів різних економічних суб'єктів, які мають різні цільові характеристики розвитку.

Одна з *головних проблем*, яка склалася на сьогоднішній день у суспільстві — це спротив будь-яким податковим реформам, які передбачають підвищення податкового навантаження. Така ситуація зумовлена у більшості випадків тим, що населення країни досить тривалий час жило в умовах радянського соціалізму, де держава виступала певним гарантом хоча б мінімального рівня забезпечення — безкоштовної освіти, охорони здоров'я, соціального житла, доступних за цінами продуктів харчування тощо. В той же час за умов тотального дефіциту практично нерально було придбати товари тривалого користування (меблі, побутову техніку, автомобілі тощо). На сьогоднішній день в умовах відкритості ринку, коли проблеми товарного дефіциту не існують, держава не в змозі забезпечити зростаючі потреби населення та і не повинна цього робити. Забезпечення високих соціальних стандартів вимагає значних витрат бюджету, які на разі не можливо покрити за рахунок податкових надходжень. Підвищення рівня оподаткування не призведе до очікуваного наповнення бюджету, а навпаки буде причиною згортання підприємницької та інвестиційної активності.

Друга проблема — поширення практики виплати заробітної плати «в конвертах», що, у свою чергу, спричиняє недоотримання коштів Пенсійним фондом і Фондами соціального страхування. Така ситуація спровокована високим рівнем податкового навантаження на фонд заробітної плати, яке у сукупності формують внески до зазначених фондів. Ця проблема може поглибитися у зв'язку з реалізацією планів уряду щодо підвищення пенсійного віку населення.

Третя проблема реалізації фіскальної політики пов'язана з відсутністю фіскальних стимулів здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності. Незважаючи на те, що податкова система України формувалася за зразком європейських, багато чого з їхнього досвіду не працює в Україні. Це пов'язано не тільки з особливостями становлення податкової системи, але і низькою віддачею з боку держави. Результативність діяльності

Української держави у зазначених напрямках можна проілюструвати наступними показниками: питома вага доходів зведеного бюджету у ВВП зросла з 27,4 % у 2002 році до 30,8 % у 2007 році, тобто спостерігається розширення меж втручання держави у перерозподільні процеси. За рахунок податкових надходжень формувалося близько 73 % доходів зведеного бюджету. При цьому спостерігалися щорічні коливання обсягів витрат бюджету, що спрямовувалися на фінансування економічної діяльності, які не можна логічно пояснити. За рахунок зведеного бюджету у 2005—2007 роках фінансувалося лише близько 10 % інвестицій в основний капітал, що свідчить про низьку ефективність використання мобілізованих коштів [1]. Протягом 2008—2009 рр. ситуація ще більше погіршилася під впливом світової фінансової кризи.

Також реалізація ефективної фіскальної політики ускладнюється через складність її узгодження з монетарною політикою, яка спрямовується переважно на стримування темпів інфляції та підтримання курсу гривні. Основний фактор інфляції — незбалансованість попиту і пропозиції на внутрішньому ринку. Низка чинників впливає на інфляцію витрат. Серед них зростання цін на природний газ, нафту, підвищення зарплати працівників із підвищенням темпів зростання продуктивності праці. На істотне зростання споживчого попиту населення впливає прискорення зростання доходів населення. За січень—лютий 2008 року наявний доход, який може бути використаний населенням на придбання товарів та послуг, збільшився на 47,3 %, а реальний наявний, визначений з урахуванням цінового фактора — на 22,1 % [4, с. 7]. Інфляція попиту викликана також внаслідок значного зростання кредитування з боку банківської системи. Продовж 2007 року вимоги банків за кредитами наданими в економіку України зросли на 74 %, у т. ч. кредити надані суб'єктам господарювання — на 62,8 %, кредити надані фізичним особам — на 97 % [3, с. 98—99]. Обсяги кредитування у січні-березні 2008 року зросли на 14,4 %, а реальне зростання ВВП становило 6 % [4, с. 1], у 2009 р. обсяги кредитування скоротилися, однак виникла нова проблема — неповернення кредитів.

У ситуації, яка склалася, на наш погляд, запроваджувати стимулюючі заходи фіскальної політики недоцільно через наявність часового лагу між моментом їх впровадження та отриманням кінцевого результату. Тому на найближчу перспективу фіскальна політика в Україні має носити стабілізаційний характер, а будь-які радикальні зміни доцільно вносити після стабілізації економічної ситуації.

У 2010—2011 рр. були реформовані бюджетна, податкова, пенсійна системи України, відбулися зміни в державному апараті управління. Можна визначити такі основні ознаки нової стримувальної фіскальної політики:

- зменшення бюджетних витрат;
- скорочення дефіциту державного бюджету;
- проведення децентралізації державних фінансів, внаслідок чого на рівні центру будуть вдаватись лише до тих витрат, які матимуть загальнодержавне значення;
- прийняття нового Податкового кодексу.

У II кварталі 2011 року зростання доходів зведеного бюджету України відбувався випереджаючими темпами порівняно з витратами, що позитивно позначилося на скороченні дефіциту. Уповільнення зростання витрат пояснювалося меншою сумою перерахувань до Пенсійного фонду України.

Доходи у червні 2011 року зросли на 10,7 %. Їх зростання відбулося переважно за рахунок збільшення надходжень від ПДВ та податку з доходів фізичних осіб (вклади в зростання 4,9 процентного пункту і 3,4 процентного пункту відповідно).

Витрати (з урахуванням кредитування за вирахуванням погашення) збільшилися лише на 2,7 %. Це пояснювалося високою базою порівняння, а саме значними сумами перерахувань у червні 2010 року з Державного бюджету України до Пенсійного фонду України на покриття дефіциту коштів для виплати пенсій.

Найбільш суттєво на зростання загальної суми витрат вплинуло збільшення капітальних витрат, оплати праці працівників бюджетних установ і витрат на обслуговування державного боргу (внески до зростання 3,3, 2,0 і 1,9 процентного пункту відповідно). Зате на 30,9 % скоротилися витрати на поточні трансферти населенню (внесок у зростання «мінус» 9,4 процентного пункту). Дефіцит Зведеного бюджету України становив 11,9 млрд грн і зменшився в порівнянні з червнем 2010 року на 12,0 %.

Фінансування дефіциту відбувалося за рахунок зовнішніх і внутрішніх запозичень. У II кварталі 2011 року доходи зведеного бюджету України склали 93,4 млрд грн, витрати (з урахуванням кредитування за вирахуванням погашення) — 104,4 млрд грн, збільшившись порівняно з відповідним періодом попереднього року на 19,6 та 5,8 % відповідно. Дефіцит склав 11,0 млрд грн (у II кварталі 2010 року — 20,6 млрд грн).

Критичний розрив між доходами та витратами держбюджету змусив нарешті владу провести відповідну реформу. У 2009 році дефіцит бюджету перевищив 12 % або 100 млрд грн. Показник 2010 року говорять, що показники залишилися на цьому ж рівні. Хоча дохідна частина зросла на 22 %.

Висновки. В цілому можна констатувати, що стримуюча фіскальна політика забезпечила досягнення макроекономічної стабільності у монетарній сфері. Однак, ця фіскальна політика практично не використовується для досягнення інших цілей макроекономічного регулювання, зокрема, для зміни галузевої структури економіки.

Перші позитивні зміни від проведених реформ можна побачити по зростанню макропоказників і перевиконанню бюджету. Так, згідно з офіційною статистикою, ВВП України (за підсумками першого кварталу) виріс на 5,2 %, а промислове виробництво (за підсумками півріччя) — на 8,7 %.

Однак, тут і є перші «нестиковки» номінальних і реальних показників. Зростання тієї ж промислової групи відбулося завдяки експортно-орієнтованим галузям (хімія, машинобудування і металургія). А ось виробництво товарів для самих українців скорочується. За підсумками червня спостерігається зниження у харчовій галузі (– 6,3 %), поліграфії (– 2,7 %), виробництві одягу і взуття (– 0,2 %). Це виробництво, яке орієнтоване на внутрішній ринок і воно завжди першим гостро відчуває зниження платоспроможності населення.

Непрямым доказом «цінової» причини збільшення збирання податків може служити той факт, що найбільший приріст надходжень у першому кварталі 2011 року був зафіксований по непрямому податку — ПДВ, збори від якого в порівнянні з першим кварталом минулого 2010 року зросли на 37,9 % (або на 8 млрд грн). Тому, говорити, що саме податкова реформа призвела до збільшення податкових платежів — не вірно. Однак фіскальна політика вимагає ще вдосконалення.

Література

1. Мельник В. М., Мельничук Г. С. Вплив бюджетно-податкового регулювання на розвиток промислового виробництва в Україні // Фінанси України. — 2008. — № 12. — С. 44—52.

2. Соколовский Л. Е. Подоходный налог и экономическое поведение // Экономика и математические методы. — 2000. — Т. 25. — Вып. 4. — С. 275.

3. Бюлетень Національного банку України, лютий. — 2008.

4. Економіка України за січень—березень 2008 року//Урядовий кур'єр, 24 квітня 2008 року. — № 77. — С. 1, 7.

5. *Онищенко В. О., Стоєв В. Л.* Напрями реформування фіскальної політики на регіональному рівні в Україні.

<http://economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=678>

6. Послання Президента України Віктора Януковича до Українського народу <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0003100-10>

7. Державна служба статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Стаття надійшла до редакції 23.02.2011

УДК 005.94:378.4

В. Я. Стефанишин,
здобувач кафедри маркетингу
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
Керівник відділу маркетингу та розвитку
ООО «ТД «Водна Техніка»

СТРАТЕГІЧНИЙ МАРКЕТИНГОВИЙ ПЛАН, ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

У даній статті розглядається сутність стратегічного маркетингового управління та описуються процеси розробки маркетингового стратегічного плану. В матеріалі визначено термінологію поняття «стратегія», викладено принципи стратегічного маркетингового планування, описано вимоги до побудови ефективного маркетингового плану підприємства.

Ключові слова: стратегія, стратегічне управління, маркетингова стратегія, стратегічне маркетингове планування, план маркетингу підприємства.

В данной статье рассматривается суть стратегического маркетингового управления и дается описание процессов разработки маркетингового стратегического плана. В материале определяется терминология понятия «стратегия», определены принципы стратегического маркетингового планирования и описаны требования для формирования эффективного маркетингового плана предприятия.